

DEVECSERI GÁBOR: KALAUZ HOMÉROSZHOZ

Annak a kimeríthetetlen gazdagságú mindenségnek, amelyben a könyv szerzője szeretettel kézen fogva kalauzol bennünket, gyönyörűsége, rabul ejtő lényege egyetlen pillantással is átfogható a klasszikus kor egy örökszép emlékéen. A Ludovisi-trónon előttünk áll, ahogy mestere beléálmodta, a polisz-polgár tudata önnön eredetéről. A trón domborműve Aphrodité világra jöttét ábrázolja, és sugallja annak a „világtörténelmi véletlennek” nagyszerűségét, amit az antik társadalomnak (s vele Európának) az ókeletiek kilátástalanságát megtörő születése jelentett. Ahogy a megszületőt a Hórák, természet és erkölcsök rendjének őrzői fogadják: biztonságot, otthonos világba érkezést fejez ki. Könnyeden is töretlen harmóniájával az antikvitás emberének uralkodó vonását, a világban való, azóta is egyedülálló otthonlétét jelképezi.

Devecseri Gábor új tanulmánykötete e bensőséges kapcsolatot juttatja eszünkbe, s nem pusztán tárgyi fölidézésével. Gondolkodása oly tökéletesen ágyazódik az alkotásokba, maga olyannyira benne él a művek világában — hogy annak már *irodalmári magatartás*-értéke van. Méghozzá példás értéke, amit még inkább megnövel egy vele szemben érvényesülő, s mindinkább érvényesülő irányzat, a művektől elszakadó irodalomtudomány veszélye. Ez utóbbi bizonyos elidegenedést jelez. Egy máskülönben örvendetes tendencia túlhajtásának következménye: azé, hogy az irodalomtörténészek egyre szélesítik segédtudományaik hagyományos körét. Csakhogy sok bába között könnyen elvész a gyerek. A rendszereiket nyelvészetből, szociológiából, információelméletből, pszichológiából (memritkán vulgárváltozataikból) építgető tudósjelöltek láttán fölrémlik az irodalmár eljövendő típusa. Aki aránytalanul több szekundér szakirodalmat olvas, mint szépirodalmat — amit jószerint csak hallomásból ismer. Ő aztán biztosan nem lesz olyan szerény szakirodalmi hivatkozásaiban, mint Devecseri, aki pedig mintegy mellékesen, a külföldi szakkönyvek között is imponálón széles körben tájékozott.

Illyéséhez hasonlítható kristálytisza nyelvén túl, költő voltának bizonyára része van abban is, hogy Homérosz köztudomásúan fölülmúlhatatlan fordítója tanulmányíróként sem rugaszkodik el soha a művektől. S ha éppen olyan könyvnel időzik, amely a két „világdajkáló” eposz késő világirodalmi hatását tükrözi (például Joyce, Eric Knight írásai esetében) — a tanulság, amellyel gazdagodtunk, többnyire visszaható, a példaadó műre vonatkozik. Több oldalról világítva meg ugyanazt. Akárcsak ama „kristálylapocskák” („epikus egymondatok”, „epikus félmondatok”), amelyek, elhelyezkedvén az eposz akár sokéneknyi távolságra levő pontjain, sokszoros áttételekkel is, kölcsönösen megvilágítják, magyarázzák egymást. Velük különös gond, alaposággal foglalkozik Devecseri, s legkivált miattuk ajánlja sarkalatos műfordítási elvül a szövszerintiséget, a szöveghez való filológiai hűséget. Elkerülendő azt a hibát, amelybe az általa mind ismert, számottevő európai fordításkísérletek sorba beleestek. Nem ismerték föl egy-egy távoli kifejezés egyezésének funkcióját, azt meg nem őrizték, s ezzel elzárták a további fölismeréseken alapuló, teljesebb értelmezés lehetőségét.

Devecseri műközeli szemléletének lényegi vonása, hogy még mikrofilológiai munkája is közvetlenül az alkotás értelmezését szolgálja. Számptalan további példával szolgál erre a kötet. A lenyűgöző etnológiai ismereteket gyümölcsöztető írásai sorában is külön említést érdemel a *Bakkhánsnök*-ről szóló. Más, folklorisztikai moti-

Lapzárta után érkezett a szomorú hír: Devecseri Gábor — irodalmunk nagy veszteségére — 1971. július 31-én meghalt.

vumvándorlást (így a fügefának Élet-fa szerepét) követő vizsgálódásai közben is lép-ten-nyomon utal a szálakra, amelyek e problémától a művek értelmezéséhez vezetnek. Műközpontúságukra büszke iskoláknak érdemes odafigyelniük erre.

A görögös arányérzékét és világozságot az értelmezésekkor is csillogtatja Devecseri. Mindig csak addig a pontig vezeti olvasóját, ameddig következtetése még egyértelmű és bizonyos. De addig föltétlenül. Megközelítésének józságáról maga vall, amikor így ír Arisztotelész tragédiameghatározása kapcsán: „Ez a mondata ... könnyen megfejthető rejtvényt ad fel, amit sok-sok évszázadon át sokan igyekeztek mennél bonyolultabban megfejteni. Holott a megfejtest a megállapítás eleve magában foglalja.” Bizonyára nem független ettől a józságtól írásainak ritka varázsa: szakember és laikus számára egyaránt tartalmas olvasmányt tudnak nyújtani. Ennek elérésében más egyebeknek is kellett segíteniük Devecserit. Először is tárgya iránti tiszteletéből fakadó nemes alázatának. Érdemes meghallgatnunk, mit mond a homéroszi szépségfölfogásról. Úgy érezni, e tekintetben is nagyjában-egészében magáévá teszi a klasszikus örökséget. A görögség a jót a szépséggel egységesnek látta. A szép Homérosznál „... mindig célszerűséget, a személy vagy dolog önmagával való azo-nosságot, valóságos létezését s e létezésben sajátos feladatára való kétségtelen alkal-masságát jelenti... Valamiért — leglénnyegesebb sajátosságáért — minden szép. Semmi sem csoda, mert minden az.”

Tárgya iránti tiszteleténél nem kevésbé fontos, hogy az író becsüli olvasóit.

Mert amit vállalt a magyar Homérosz-kultusz ápolásával, az magasrendű hivatás. Szolgálat, a ma emberének érdekében, akit Devecseri immár művek tiszteletet parancsoló sorával segített — hogy ujjongva fölfedezze, s jobban megközelítse azt az összhangot a világgal, amelyet (hasonlón a Ludovisi-trón domborművéhez) a görög művészet számtalan remeke sugároz felejthetetlenül. Mindenekelőtt a homéroszi eposzok. Csodálatos világuknak oly bámulatra méltó hozzáértéssel történt föl-térképezésével Devecseri Gábor ez új tanulmánykötete is az antik irodalom iránt alig csillapítható szomjat kelt az olvasóban. (*Szépirodalmi*, 1970.)

BÁRÁNY LÁSZLÓ

